

Narodowe Forum Muzyki
Przestrzeń dla piękna

16

kwietnia
sobota / Sat
18:00

NFM, Sala Główna KGHM

Zagubione w czasie

Stephan MacLeod – dyrygent

Gli Angeli Genève:

Aleksandra Lewandowska, Grace Davidson – soprany

Alex Potter – alt

Jan Kobow, Stephan Gähler – tenory

Stephan MacLeod – bas

Marzena Michałowska, Aleksandra Turalska – soprany

Piotr Olech – alt

Maciej Gocman, Václav Čížek – tenory

Jaromír Nosek – bas

Concerto Palatino:

Bruce Dickey, Gawain Glenton – kornety

Simen Van Mechelen, Claire MacIntyre, Charles Toet, Joost Swinkels

– puzony

Wrocławska Orkiestra Barokowa:

Zbigniew Pilch (koncertmistrz), **Adam Pastuszka** – skrzypce

Dominika Pawlicka – skrzypce/altówka

Jarostaw Thiel (kierownictwo artystyczne), **Ondřej Štajnochr** – wiolonczele,

Adrian Rovatkay – dulcjan, **Marcin Szelest** – organy, koncepcja programu,
konsultacja muzykologiczna

PROGRAM:

Asprilio Pacelli (1570–1623) *Dum esset rex* (*Sacrae cantiones*, Wenecja, 1608)

Adam Jarzębski (zm. 1649) *Concerto secondo* (rkp. *Canzoni e concerti*, 1627)

Mikołaj Zieleński (XVI/XVII w.) *Communio Introibo ad altare Dei*
(Dominica in Sexagesima)

Biagio Marini (1594–1663) *Sonata per l'Organo. Violino o cornetto*
(*Sonate symphonie canzoni...* op. 8, Wenecja, 1629)

Daniel Bolius (ok. 1590–ok. 1638) *Dialogo a due voci e 6 stromenti Domine puer
meus jacet in domo* (rkp. Breslau)

Ottavio Maria Grandi (I poł. XVII w.) *Sonata Decima nona à 5, quattro
tromboni & un violino* (*Sonate per ogni sorte di Stromenti*, op. 2, Wenecja, 1628)

Franciszek Lilius (zm. 1657) *Exultabit cor meum* (rkp. Breslau)

Giovanni Valentini (1582/3–1649) *Sonata à 5 Voci* (rkp. Breslau)

Paul Schäffer (zm. po 1645) *Iubileum Nuptiale Jauchzet dem Herren alle Welt*
(autograf Breslau, 9.05.1645)

Tobias Zeutschner (1621–1675) *Der Herr gebe euch vom Tau des Himmels*
(autograf Breslau, 15.05.1656)

Heinricus Litzkau (XVII w.) *Sonata. Violino Solo cum Basso continuo*
(rkp. Breslau?, 1657)

Marco Scacchi (zm. 1662) *O Tod, du darfst nicht glauben* (kontrafaktura *Donna
voi vi credete* ze zbioru *Madrigali a cinque*, Wenecja, 1634 – rkp. Breslau)

Giovanni Legrenzi (1626–1690) *Sonata VII La Donata a due, violino e violone
o fagotto* (*Sonate a due e tre*, op. 2, Wenecja, 1655)

Crato Bütner (1616–1679) *O quanta in coelis laetitia* (autograf Breslau, 1654)

Bartolomeo de Selma y Salaverde (ok. 1595–po 1638) *Canzon settima
a 4 a chori* (*Canzoni fantasie et correnti*, Wenecja, 1638)

Tarquinio Merula (1595–1665) *O Jesu mi dulcissime* (kontrafaktura *O Salutaris*
ze zbioru *Pegaso, opera musicale*, Wenecja, 1640 – *Ambrosius Profe, Erster Theil
gestlicher Concerten und Harmonien*, Lipsk, 1641)

Philipp Friedrich Buchner (1614–1669) *Sonata XIV. 2 Violin. e Fagotto* (*Plectrum
musicum* op. 4, Frankfurt, 1662)

Martin Mayer (zm. 1712) *Heilig ist der Herre Zebaoth* (autograf Breslau, 1676)

[100']

KONCERT W RAMACH CYKLU 1000 LAT MUZYKI WE WROCŁAWIU

WROCŁAW 2016
Europejska Stolica Kultury

SPINANSOWANE ZE ŚRODKÓW

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Omówienie

Marcin Szelest

XVII-wieczny Wrocław był jednym z ważniejszych ośrodków muzycznych Europy. Obszerne biblioteki muzyczne zgromadzono w trzech głównych kościołach protestanckich miasta: św. Elżbiety, św. Marii Magdaleny i św. Bernardyna. Ich zbiory kształtowały zarówno sprowadzane z oficyn niemieckich i włoskich druki, jak i twórczość lokalnych muzyków, zatrudnianych w zespołach działających przy kościołach na stanowiskach kantorów lub organistów. Odrębna, niezwykle bogata i cenna kolekcja niemal czterystu druków muzycznych z lat 1610–1665 przez większą część stulecia pozostawała w rękach prywatnych. Jej inicjatorem był prawdopodobnie Ambrosius Profe, organista kościoła św. Elżbiety w latach 1633–1649, a kolejnym właścicielem – Daniel Sartorius, nauczyciel w gimnazjum przy kościele św. Elżbiety. Po jego śmierci w roku 1671 zbiór ten został wcielony do Bibliotheca Rhedigeriana – kolekcji rzadkich rękopisów, druków, obrazów, rzeźb, monet i minerałów, zebranej przez wrocławskiego patrycjusza Thomasa Rhedigera (1540–1576), zdeponowanej w sali nad zakrystią kościoła św. Elżbiety, przekazanej miastu w roku 1645 i zgodnie z wolą testatora udostępnionej publicznie w roku 1661. Wszystkie te zbiory muzykaliów przekazano w latach 1865–1867 nowo założonej Stadtbibliothek, przy okazji pozbywając się dubletów, mieszając ze sobą zawartość poszczególnych kolekcji, a nierzadko usuwając nawet znaki proveniencyjne. Wywiezione z miasta podczas II wojny światowej zbiory Stadtbibliothek zostały po roku 1945 rozproszone. Część nie odnalazła się do dzisiaj. Większość druków muzycznych powróciła do Wrocławia. Liczne rękopisy uważane były za zaginione aż do końca lat osiemdziesiątych, kiedy ogłoszono ich obecność w berlińskiej Staatsbibliothek; trafiły tam z Moskwy, gdzie wciąż pozostają niektóre pozycje dawnej wrocławskiej księżnicy. Obecnie trwają prace zmierzające do zidentyfikowania i odtworzenia pierwotnej zawartości poszczególnych XVII-wiecznych kolekcji muzykaliów, co pozwoli na pełniejsze poznanie repertuaru wrocławskich świątyń i praktyki wykonawczej ich zespołów.

Program dzisiejszego koncertu jest próbą nakreślenia panoramy muzyki sakralnej XVII-wiecznego Wrocławia. Przedstawiamy kompozycje pochodzące z przynajmniej czterech różnych kolekcji, najczęściej unikatowe, ponieważ zachowane wyłącznie w zbiorach proveniencji wrocławskiej. Są to powstałe w latach 1608–1676 utwory kompozytorów włoskich, niemieckich, polskich i lokalnych, wrocławskich, które zaświadczaają o szerokich horyzontach muzycznych miasta i stanowią wymowne świadectwo jego dawnej artystycznej świetności.

Dwa najwcześniejsze utwory pochodzą z druków stanowiących niegdyś własność kościoła św. Bernardyna. Dwudziestogłosowy motet *Dum esse rex Asprilia* Pacellego, wykształconego w Rzymie kapelmistrza króla Zygmunta III Wazy w latach 1602–1623, zamyka jego zbiór *Sacrae cantiones*, wydany w Wenecji w roku 1608. Jest to wspaniały przykład późnorenesansowej polichóralności, przeznaczony na pięć czterogłosowych chórów, które zgodnie z ówczesną praktyką można było obsadzać wokalnie lub instrumentalnie. W orbicie stylistycznej końca XVI wieku sytuuje się też kapelmistrz prymasa Polski Wojciecha Baranowskiego w Łowiczu, Mikołaj Zielerński, którego monumentalny zbiór *Offertoria et communiones totius anni* również wydano w Wenecji w roku 1611. W części swoich *communiones* kompozytor powierza jednak wykonanie czterogłosowej polifonii wyłącznie organom, a tylko jeden z głosów przeznacza do śpiewu, wzbogaconego zresztą wirtuozowską ornamentacją. Kompletny egzemplarz zbioru Pacellego pochodzący z Wrocławia znajduje się dziś w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie, natomiast zdekompletowany po II wojnie światowej druk Zielerńskiego znamy w całości dzięki sporządzonym w latach międzywojennych odpisom Zdzisława Jachimeckiego i Marii Szczepańskiej.

Prywatna kolekcja Profego i Sartoriusa jest sama w sobie rozległą i troskliwie dobraną dokumentacją awangardy muzycznej XVII stulecia. Zawiera też dużą liczbę unikatów, które nie zachowały się w żadnych innych zbiorach na świecie. Do takich druków muzycznych należy opus 8 Biagia Mariniego, skrzypka działającego w wielu ośrodkach północnej Italii

i Niemiec, opus 2 Ottavia Marii Grandiego, organisty i skrzypka w Reggio Emilia, opus 2 Giovanniego Legrenziego, organisty w Bergamo i Ferrarze oraz kapelmistrza bazyliki San Marco w Wenecji, a także jedyny zbiór utworów hiszpańskiego fagocisty Bartolomea de Selma y Salaverde, dedykowany Karolowi Ferdynandowi Wazie, synowi króla Zygmunta III i biskupowi wrocławskiemu. O ile dwa ostatnie są dziś kompletne (poza drobnym ubytkiem w rogu jednej z ksiąg głosowych druku Selmy), o tyle we wrocławskim egzemplarzu Mariniego brakuje większości kart zawierających sonatę na skrzypce lub kornet z częściowo solową partią organów, a z jedynej kompletnej przed wojną egzemplarza Grandiego zachował się tylko jeden głos. *Sonata* Mariniego da się zrekonstruować na podstawie niemieckich publikacji z okresu międzywojennego, natomiast zbiór Grandiego dziś już w całości nie istnieje: drugą księgę głosową posiada British Library, a głos *basso continuo* zachował się w Bolonii. Na szczęście w kolekcji Sartoriusa znajduje się rękopis (obecnie przechowywany w Berlinie), w którym odpisano dziewięć sonat ze zbioru Grandiego, w tym *Sonatę XIX*, przeznaczoną przez kompozytora na niecodzienną obsadę złożoną ze skrzypiec i czterech puzonów. Rękopis ten, który w niewiadomy sposób znalazł się we Wrocławiu, sporządził we Frankfurcie nad Menem działający tam alzacki skrzypek Johann Georg Beck (zm. 1638). W tym samym manuskrypcie znajduje się również jedyna kompletna kopia zbioru *Canzoni e concerti* polskiego skrzypka Adama Jarzębskiego, który po pobyciu w Berlinie i podróży po Italii osiadł w Warszawie jako członek kapeli królewskiej. Nie wiadomo, skąd Beck przepisał nigdy nie drukowany zbiór Jarzębskiego; okazuje się natomiast, że Daniel Sartorius, pozyskawszy rękopis Becka, dokonał w nim licznych poprawek i uzupełnień, poważnie zmieniając tekst wielu utworów polskiego twórcy. *Concerto secondo* Jarzębskiego, w którym pojawiają się cytaty melodii dwóch kołęd, zabrzmi dziś po raz pierwszy bez tych ingerencji.

Sartorius, który nie pełnił we Wrocławiu żadnych oficjalnych funkcji związanych z muzyką, intensywnie studiował zawartość bogatych zbiorów Profego, do

których ewidentnie miał dostęp, poprawiając błędy w drukach, uzupełniając braki, dopisując notatki wykonawcze, kopiując dodatkowe głosy lub całe kompozycje, a także przerabiając łacińskie teksty katolickie i włoskie teksty świeckie na niemieckie, zgodnie z teologią luterańską. Spod jego ręki wyszły kopie prezentowanych kompozycji Daniela Bolliusia, organisty i kompozytora działającego w Moguncji (inne zachowane w kolekcji Profego/Sartoriusa utwory tego twórcy są autografami pochodzącymi również ze zbiorów frankfurckiego skrzypka Becka), oraz Giovanniego Valentiniego, organisty króla Zygmunta III Wazy, późniejszego kapelmistrza cesarza Ferdynanda II w Wiedniu. Daniel Sartorius sporządził również kopię druku madrygatów kapelmistrza króla Władysława IV Wazy, Marka Scacchiego, wyposażając wszystkie kompozycje w niemieckie teksty religijne; dziś jest to jedyne kompletne ich źródło, ponieważ z druku zachowały się tylko dwie księgi głosowe. Praktyka kontrafaktury była jednym ze sposobów upowszechniania awangardowej muzyki włoskiej w kręgach protestanckich. Korzystał z niej szeroko również Ambrosius Profe, wydając drukiem w Lipsku cztery tomy antologii takich utworów; z pierwszego z nich pochodzi kompozycja Tarquinia Meruli, w latach 1621–1625 organisty *di chiesa e di camera* polskiego króla, a następnie kapelmistrza w Cremonie i Bergamo, oryginalnie napisana do tekstu hymnu eucharystycznego *O salutaris Hostia* i odznaczająca się pełnym ekspresji dialogiem dwóch głosów wokalnych. Zainteresowania kolekcjonerskie Profego nie ograniczały się zresztą do muzyki włoskiej, ale obejmowały również tych twórców niemieckich, którzy przejmowali włoską stylistykę. W jego zbiorze znalazł się więc druk sonat Philippa Friedricha Buchnera, organisty we Frankfurcie i kapelmistrza w Moguncji, który zresztą miał też swój polski epizod jako kapelmistrz księcia Stanisława Lubomirskiego z Wiśnicza.

Bogatą kolekcją XVII-wiecznych muzykaliów mógł się poszczycić kościół św. Marii Magdaleny. W tym właśnie środowisku powstały odpisy obszernego korpusu nieznananych skądinąd dzieł Marcina Mielczewskiego. Znalazła się w nim również okolicznościowa kompozycja ślubna wrocławskiego

instrumentalisty Paula Schäffera z roku 1645. Od roku 1655 organistą kościoła św. Marii Magdaleny był Tobias Zeutschner, wcześniej zatrudniony u św. Bernardyna. Rok później skomponował monumentalny *Musicalischer Wunsch* z okazji ślubu kantora św. Marii Magdaleny Michaela Büttnera z córką diakona tej świątyni. Tego rodzaju bogato obsadzone, wieloodcinkowe kompozycje wokalo-instrumentalne musiały szczególnie dobrze wypełniać wnętrza wielkich wrocławskich kościołów, chociaż w praktyce muzycznej sąsiadowały one z utworami kameralnymi napisanymi na kilka zaledwie głosów, jak *Exultabit cor meum* Franciszka Liliusa, syna działającego w Polsce Włocha, ucznia Frescobaldiego, a później wieloletniego kapelmistrza katedry wawelskiej. Kartę tytułową wrocławskiej kopii tej kompozycji (dziś przechowywanej wraz z pozostałymi rękopisami w Berlinie) sporządził właśnie kantor Büttner. Natomiast inny Bütner, pochodzący z Turynгии Crato, ofiarował w roku 1654 Radzie Miejskiej Wrocławia swój noworoczny „motet koncertujący” *O quanta in coelis laetitia*. Crato Bütner był wówczas organistą kościoła Zbawiciela na peryferiach Gdańska i prawdopodobnie starał się uzyskać większe uznanie dla swojej działalności. Wprawdzie wrocławski magistrat nie przejawiał nią większego zainteresowania, a autograf kompozycji trafił do zbiorów kościoła św. Marii Magdaleny, ale to i inne strategiczne posunięcia gdańskiego muzyka zaprowadziły go w 1660 roku na prestiżowy kantorat kościoła św. Katarzyny, a jego późniejsze utwory zdobyły dość szeroki rozgłos.

W nieznannej proveniencji rękopisie datowanym przez skryptora na rok 1657 i przechowywanym we Wrocławiu zachowała się rozbudowana, wieloodcinkowa i wirtuozowska sonata na skrzypce i *basso continuo* kompozytora o nazwisku Heinricus Litzkau. Od roku 1930, kiedy pracujący wówczas we Wrocławiu muzykolog Peter Epstein podał jej istnienie do publicznej wiadomości, aż do dziś nie odnaleziono żadnych informacji o jej twórcy.

Najpóźniejszy prezentowany utwór pochodzi z rocznika koncertów kościelnych Martina Mayera, który w latach 1671–1679 był organistą kościoła

św. Bernardyna. Rocznik ten obejmuje 59 z zachowanych 83 utworów Mayera (wszystkie obecnie przechowywane są w Berlinie). Po śmierci kompozytora został przejęty od spadkobierców i w dowód uznania dla jego pracy włączony do biblioteki muzycznej kościoła, o czym informuje pamiątkowa notatka prawdopodobnie z drugiej dekady XVIII wieku. Przeznaczony na niedzielę Trójcy Świętej *Heilig ist der Herre Zebaoth*, pochodzący z roku 1676, jest jednym z najwystawniejszych koncertów rocznika, zarówno pod względem rozbudowanej obsady, jak i wieloodcinkowej formy z kilkakrotnie powracającym dwucząstkowym refrenem.

Stephan MacLeod

Studiował śpiew pod kierunkiem K. Molla w Kolonii oraz G. Magby'ego w Lozannie. W 2005 roku założył zespół Gli Angeli Genève. Prowadzi także działalność dyrygencką. Jego kariera śpiewacza rozpoczęła się od współpracy z R. Goeblem i zespołem Musica Antiqua Köln – od tamtej pory jest szczególnie aktywny w repertuarze oratoryjnym. Występował pod dyktando Ph. Herreweghe, G. Leonhardta, F. Brüggena, M. Suzuki, J. Savalla, M. Corboza, D. Hardinga, V. Luksa, S. Kuijkena, K. Junghänela, Ch. Coina, Ph. Pierlota, H. Rillinga, F. Berniusa, J. van Immerseela, J. López-Cobosa, H. Niqueta, P. van Nevela oraz takimi zespołami, jak Akademie für Alte Musik Berlin, Musica Antiqua Köln, Freiburger Barockorchester, Tafelmusik, RIAS-Kammerchor. Występował w większości muzycznych centrów i festiwalu w Europie, jak również w USA, Kanadzie, Ameryce Południowej, Chinach czy Japonii. Jego pracę dokumentuje ponad 70 płyt CD, z których wiele zostało uhonorowanych nagrodami. Jest profesorem śpiewu w Haute École de Musique de Lausanne.

Gli Angeli Genève

Zespół został założony w 2005 roku przez śpiewaka S. MacLeoda i specjalizuje się w wykonaniach wokalnych i instrumentalnych utworów kameralnych XVII i XVIII wieku. Wystąpił m.in. w takich produkcjach, jak: *La Calisto* Cavallego w reżyserii A. Perroux w Théâtre du Loup w Genewie czy *Pasja wg św. Mateusza* w Victoria-Hall w Genewie. Pierwsze dwa nagrania zespołu (*Niemieckie kantaty barokowe* cz. 1 i 2) zrealizowane z wytwórnią Sony Classical Music otrzymały bardzo pozytywne recenzje oraz wiele nagród, m.in. Gramophone Editor's Choice. Od 2011 roku zespół jest regularnie zapraszany do Niemiec, Holandii, Francji i Belgii do wykonań utworów Bacha, Scheina, Buxtehudego etc. Oprócz aktywnej działalności scenicznej zespół prowadzi wraz z Département de l'Instruction Publique Musée d'Art et d'Histoire projekt promocji muzyki barokowej wśród dzieci – rokrocznie kształci ok. 250 młodych osób w zakresie wiedzy o instrumentach, kompozytorach epoki oraz utworach.

Concerto Palatino

Zespół założyli w 1987 roku B. Dickey i Ch. Toet, aby promować muzykę XVII wieku oraz grę na dętych instrumentach barokowych. Concerto Palatino składa się z dwóch kornetów, trzech puzonów oraz pozytywku. Bardzo często współpracuje z takimi wykonawcami, jak Cantus Cölln, belgijskim zespołem wokalnym Currende, a także grupami: Tragicomedia, Amsterdam Baroque Orchestra i Bach Collegium Japan. Nagrania zespołu obejmują m.in. utwory takich kompozytorów, jak Schütz, Gabrieli i Monteverdi. Jako pierwsi nagrali *Nieszpory maryjne* F. Cavallego, *Missa Maria Concertata* Ch. Straussa i *Missa sine nomine* G.P. da Palestriny. Ich liczne płyty zrealizowane z EMI Reflexe, Accent i Harmonia Mundi France otrzymały bardzo pozytywne recenzje. Nagrania z Cantus Cölln (*Nieszpory Monteverdiego* i Rosenmüllera, *Psalmy Dawida* i *Symphoniae sacrae* Schütza oraz *Selva morale e spirituale* Monteverdiego) zdobyły wiele prestiżowych nagród.

Concerto Palatino, fot. Sabrina Flauger

Marcin Szelest

Absolwent studiów w zakresie gry organowej w AM w Krakowie, stypendysta Fulbrighta w The Boston Conservatory (USA). W 1995 roku zdobył I nagrodę w II Międzynarodowym Konkursie Organowym im. J.P. Sweelincka w Gdańsku. Jego działalność koncertowa w kraju i za granicą obejmuje zarówno recitale organowe, jak i występy z zespołem muzyki dawnej Harmonia Sacra, którego jest współzałożycielem i kierownikiem artystycznym, a także z licznymi solistami, chórami, orkiestrami i zespołami historycznych instrumentów (m.in. Concerto Palatino, The Bach Ensemble, Vox Luminis, Weser Renaissance Bremen, Wrocławska Orkiestra Barokowa). Marcin Szelest jest profesorem organów i kierownikiem Katedry Muzyki Dawnej w AM w Krakowie. Jego praca habilitacyjna została wyróżniona nagrodą Prezesa Rady Ministrów, a artykuły dotyczące źródeł i edycji dawnej muzyki polskiej ukazały się m.in. w czasopismach „Canor”, „Muzyka” i „Orfeo”. Przygotowana przez niego edycja dzieł zebranych S.S. Szarzyńskiego zostanie wydana w serii „Monumenta musicae in Polonia” w 2016 roku. Marcin Szelest jest również organistą kościoła Świętego Krzyża w Krakowie, gdzie gra na odrestaurowanym instrumencie z 1704 roku, oraz dyrektorem artystycznym Starosądeckiego Festiwalu Muzyki Dawnej.

Marcin Szelest, fot. archiwum artysty

PEŁNE BIOGRAMY ARTYSTÓW:

www.nfm.wroclaw.pl/repertuar/biogramy

Organizator:

Partner strategiczny:

Bank Polski

Złoty sponsor:

Partner wspierający:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia, współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

